

Zločin in kazen

Zločin in kazen...že naslov človekov pogled kar prikuje nase. Nekoga, ki se rad ukvarja z dilemo in notranjim konfliktom pa celo do te mere, da mora knjigo preprosto prebrati. Tudi vsebina takšnega človeka ne razočara, temveč mu da veliko novih idej in tez, s katerimi si lahko v prostem času razbija glavo. Miselnost, ki jo Dostojevski predstavi v tem romanu, je v uvidu tedanjih družbenih razmer in stanja povsem logična, sploh za takšnega individualista, kakršen je bil Dostojevski.

Rojen je bil v Belorusiji, kakor drugi izmed sedmih otrok. Po materini smrti je skupaj z bratom Mihailom odšel na šolanje v Vojaški inženirski akademiji v Sankt Peterburgu. Ko je končal akademijo je prevedel eno izmed Balzacovih del, napisal pa je tudi svoj prvi roman, *Bedni ljudje*, ki ga je takoj izstrelil med zvezde. Zatem je bil obtožen revolucionarnih dejavnosti proti tedanji monarhiji in obsojen na smrt, vendar so ga kasneje delno pomilostili in poslali na prisilno delo v Sibirijo. Ko je odslužil se je tudi poročil in deset let kasneje skupaj z bratom pričel izdajati književne revije. Zaradi dolgov ter ženine in bratove smrti je zapustil Rusijo in dolgo potoval po Zahodni Evropi, nato pa je ob vrnitvi spoznal Anno Grigorjevno in se z njo tudi poročil. Dva izmed štirih otrok sta jima umrla že v mladosti, vendar je bilo z vidika ustvarjanja to njegovo najplodnejše obdobje, saj je poleg *Zločina in kazni* napisal še *Idiota* in *Brate Karamazove*. Umrl je v starosti šestdeset let, pokopali pa so ga na Tihvinskem pokopališču v Sankt Peterburgu.

Zločin in kazen je pogosto pojmovano kakor njegovo najpomembnejše delo; a zakaj? Verjetno ravno zato, ker naziva tako težavno in temačno tematiko, kakršna je črna stran človeškega značaja; tista, ki je konec koncev že toliko dovolila, da so pomorili tisoče. Upravičenost zločina – najsi bo rop, umor ali kaj drugega – je tudi glavna tematika te knjige. Pisatelj skozi notranje razprave glavnega lika, Raskolnikova, poda tudi svoje mnenje to tem; da se svet deli na dvoje vrst ljudi: navadni ljudje, ali uši, kakor jih poimenuje Raskolnikov, in nenavadni ljudje, katerim je zavoljo občega dobrega dovoljeno stopati tudi prek trupel.

Pa ko sem ravno pri Raskolnikovu, naj njegovo oznako kar dokončam; revni študent je brez dvoma glavna oseba romana in tudi tisti, ki izraža pisateljevo mnenje skozi vseprisotni dialog in notranji konflikt. Mladenič v resnici ni zločinec, temveč sam zločin zakrivi zaradi *ideje*; meni namreč, da če je bilo Napoleonu – tega si namreč izbere za primer – dovoljeno utreti si pot prek tisočih trupel in s tem ni prinesel nič dobrega, navaden človek pa, tak, kakršen je sam, bi z enim umorom naredil vso razliko v družbenem zlu in bedi, ki sta vladali okoli njega. Potem ko umor prizna policiji in je obsojen na dolgoletno prisilno delo v Sibiriji, se na koncu vendarle povrne nazaj med ljudi, katerim se je bil tako odtujil, in si obljubi, da bo srečno zaživel s Sonjo. Le-ta je mlado, revno in shirano dekle, ki se je zato, da bi preživela sebe in družino, vrgla v prostitucijo. Raskolnikov jo spozna preko pijanca Marmeladova, njenega očeta, ki ga sreča v gostilni. Potem ko zagreši umor je edina, kateri zaupa svoje strašno dejanje in tudi edina, do katere resnično goji kakšna čustva. Sama Sonja je sicer bolešno, a goreče religiozno dekle, ki jo je revno, težko življenje že povsem izmučilo, a v Raskolnikovu najde nov cilj, ko ga skuša zopet počlovečiti. Poleg njiju dveh je pomemben tudi karakter Razumihina, ki predstavlja posebjeno dobroto in razum. Četudi ga Raskolnikov v svoji nevhvaležnosti odganja in psuje, mu on vsakič znova pomaga in skrbi zanj, ko ga napade bolezen. Kasneje se tudi proči z Dunjo, Raskolnikovo sestro, ko ta razdre zaroko z nizkotnim Lužinom. Ta je polarno nasprotje Razumhina, saj je najbolj negativna oseba v celotnem romanu. Gleda le na lastne koristi in ne izbira sredstev pri svoji povzpetniški poti. Je značilen predstavnik kapitalističnega reda, ki se je v tistem času dvigoval v carski Rusiji.

Zločin in kazen

Dostojevski napetosti med osebami ne stopnjuje le z vedno večjim moralnim konfliktom, temveč tudi z zgradbo samega dela. Ker je *Zločin in kazen* napisal v več knjigah, je delo razdeljeno na šest delov, vsak pa se posebej deli še na poglavja. Znotraj besedila samega je nenavadno veliko dialoga za roman, zato ga nekateri uvrščajo kar v roman-tragedijo, saj ima poleg velike količine dialoga tudi druge značilnosti tragedije; tragična krivda junaka, časovna in prostorska strnjenost dogajanja in odsotnost avtorjevega komentarja ali osebne note. Po drugi strani ima delo seveda tudi tipične značilnosti romana; veliko literarnih oseb, nekateri nadrobni napisi ljudi, krajev in dogajanja ter seveda način pripovedi same. Pripovedovalec je vsevedni, kar se kaže skozi celotno delo. Roman je sicer napisan sintetično, saj se zgodba razvija hkratno z razvojem glavnega lika, Raskolnikova.

Stil pisanja pa je, konec koncev, očiten znak obdobja, v katerem je delo nastalo. Roman Dostojevskega uvrščamo v realizem, katerega značilnosti se lepo odražajo v le-tem. Opisi so pristni in sploh nekateri – recimo opis umora Aljone in Lizavete Ivanovne – mejijo že na naturalizem v vsej svoji surovosti in resničnosti. Pisatelj nam ne prihrani ničesar; z natančno izbranimi pridevniki nam naslika podobo tedanjega Peterburga, zatohlega, kriminala polnega mesta, ki se kopa v boleznih, revščini in zlu.

Vsi tej motivi se odlično prepletejo tudi z zgodbo samo, ki je v esenci takšna; suče se okoli Raskolnikova, revnega študenta, ki ga najdemo sredi težke psihološke dileme. Zmeden in izgubljen se odloča, ali naj zagreši okruten zločin in umori Aljono Ivanovno. Umor tudi zares izvrši, vendar temu sledijo dolgi dnevi tako psihološke kakor fizične izčrpanosti, v kateri odvrta od sebe prav vse ljudi. Medtem ko ga vest vedno bolj grize, nastopijo še druge težave; v Peterburg prideta njegova sestra in mati, da bi ga zopet videli in da bi potrdili sestrično poroko z nizkotnim gizdalinom Lužinom, s katerim se je Raskolnikov že sprl. Zaroka je razdrta, mladenič pa pobegne od sestre in matere, vendar ga ujame prijatelj Razumihin, ki z enim pogledom spozna, kaj je Raskolnikov zakrivil, vendar ga pusti oditi. Študent se nameni k Sonji, prostitutki in hčerki pokojnega pijanca Marmeladova, s katero naveže čustven stik, saj spozna, da sta namenjena po isti poti. Kasneje ji tudi prizna, kaj je zagrešil, nakar ga ona prepričuje, naj vendarle prizna. Raskolnikov se vda pod težo pritiska lastne vesti in prizna Porfiriju Petroviču, zvitemu in bistroumnemu preiskovalnemu sodniku, ki ga je sicer že prej sumil, vendar za to ni imel dokazov. Obsodijo ga na prisilno delo v Sibiriji, vendar mu Sonja sledi tja in ko se Raskolnikov nekega dne zbudi, se odloči, da se bo po odsluženih kazni vrnil med ljudi skupaj s Sonjo in znova zaživel.